ভাৰতৰ বৈচিত্ৰ্যৰ মাজত ঐক্য

ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা

ভাৰতবৰ্ষ এখন অতি পুৰণি সুসভ্য ঐতিহ্যপূৰ্ণ দেশ। কেইবা হাজাৰ বছৰ আগতে যেতিয়া পৃথিৱীৰ বহুতো দেশ অজ্ঞান আন্ধাৰত বুৰ গৈ আছিল, তেতিয়া ভাৰতবৰ্ষই দৰ্শন, বিজ্ঞান, সাহিত্য, সুকুমাৰ কলা আদি বিষয়ত উন্নতিৰ উচ্চ শিখৰত উপনীত হৈছিল। ভাৰতবৰ্ষ এখন বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ দেশ। ভৌগোলিক অৱস্থাত আৰু বিভিন্ন সময়ত ভাৰতলৈ অহা বিভিন্ন মানৱ জাতিৰ ধৰ্ম-ভাষা, আচাৰ-ব্যৱহাৰ, কলা-সংস্কৃতি আদি বিষয়ত ভাৰতৰ বিচিত্ৰতা লক্ষ্য কৰিব পাৰি।

ভাৰতবৰ্ষৰ ভৌগোলিক অৱস্থান বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ, ইয়াৰ এফালে সুউচ্চ পৰ্বতমালা, আনফালে সুগভীৰ সাগৰ-মহাসাগৰ, এফালে বিস্তীৰ্ণ সমতল ভূমি, আনফালে বিৰাট মালভূমি, এফালে দ্বীপমালা, আনফালে হ্ৰদ-জলাশয়, এফালে গ্ৰীষ্মৰ তীব্ৰতা, আনফালে শীতৰ কঠোৰতা, এফালে মৌচুমীৰ তাণ্ডৱ-নৃত্য, আনফালে শুকান মৰুভূমি।

ভাৰতীয় লোকসকলৰ গোষ্ঠীগত বা জাতিগত বৈচিত্ৰ্যও মন কৰিবলগীয়া। প্ৰাগৈতিহাসিক যুগত যিসকল ভাৰতীয় লোকে পৰ্বতৰ গুহা বা গছৰ ধোন্দত বসবাস কৰিছিল, তেওঁলোকক আদিম অধিবাসী বোলে। বৰ্তমান মধ্যভাৰত, বিহাৰ, উৰিষ্যা আদিত বাস কৰা কোল, মুণ্ডা, চাওঁতাল আদি এওঁলোকৰ বংশধৰ। ভাতৰবৰ্ষলৈ অহা এটি সুপ্ৰাচীন মানৱ গোষ্ঠী হ'ল দ্ৰাবিড়সকল। তেওঁলোকে পোনতে পাঞ্জাব অঞ্চলত বাস কৰিছিল যদিও আৰ্যসকলৰ হেঁচাত দ্ৰাবিড়সকল দক্ষিণ ভাৰতলৈ যাবলৈ বাধ্য হ'ল। দক্ষিণ ভাৰতৰ তামিল, তেলেগু, কৰ্ণাড় আদি লোক দ্ৰাবিড়সকলৰ বংশধৰ। পুৰণি কালত আৰু দুটি মানৱগোষ্ঠী উত্তৰ-পূব চুকেদি সোমাই ভাৰতবৰ্যত স্থায়ীভাৱে বসতি কৰিবলৈ লৈছিল। তেওঁলোক হ'ল অষ্ট্ৰিক আৰু মংগোলীয় অষ্ট্ৰিক গোষ্ঠীৰ লোক। নগা, বড়ো, মিছিং, কাৰ্বি, গাৰো আদি লোকসকল মংগোলীয় গোষ্ঠীৰ।

দ্ৰাবিড়সকলে উত্তৰ ভাৰতত বসবাস কৰি থকা সময়তেই অৰ্থাৎ প্ৰায় চাৰি হাজাৰ বছৰ আগতে আৰ্য্য নামে এটি মানৱগোষ্ঠী উত্তৰ-পশ্চিম ফালেদি ভাৰতত সোমায়। তেওঁলোকে দ্ৰাবিড়সকলক দক্ষিণ ভাৰতবৰ্ষলৈ

খেদি প্ৰথমে পাঞ্জাব আৰু পাছত গোটেই উত্তৰ আৰু পূব-ভাৰতত স্থায়ীভাৱে বসতি কৰিবলৈ লয়। আৰ্য্যসকলৰ পৰাই ব্ৰাহ্মণ, ক্ষত্ৰিয়, বৈশ্য, শূদ্ৰ— আদি বৰ্ণৰ সৃষ্টি হয়। উল্লেখযোগ্য যে ভাৰতবৰ্ষলৈ অহা এই মানৱগোষ্ঠীসমূহৰ শাৰীৰিক গঠন আৰু ভাষা-সংস্কৃতি একেবাৰেই পৃথক আছিল।

আৰ্য্যসকলৰ পাছতো ভাৰতলৈ অহা বিদেশীৰ সোঁত বন্ধ হোৱা নাছিল। ভাৰতবৰ্ষলৈ পৃথিৱীৰ বিভিন্ন ঠাইৰ পৰা মানুহৰ সোঁত বৈ আহিছে। আৰ্য্যসকল অহাৰ অনেক কালৰ পাছত এছিয়া আৰু ইউৰোপৰ পৰা কেইবাটাও প্ৰবল পৰাক্ৰমী জাতি আহি ভাৰতবৰ্ষত ৰাজ্য স্থাপন কৰে। সেইসকলৰ ভিতৰত শক, কুশান, পাঠান, মোগল, পৰ্তুগীজ, ইংৰাজ, ফৰাচী আদিয়েই প্ৰধান। এই বিজেতাসকলৰ ভিতৰত সৰহভাগেই ভাৰতবৰ্ষকে আপোন কৰি লৈ ভাৰতীয়ৰ লগতে নিজক মিলাই দিছিল।

পূব আৰু দক্ষিণ ভাৰতৰ মানুহৰ প্ৰধান খাদ্য ভাত; কিন্তু উত্তৰ, মধ্য আৰু পশ্চিম ভাৰতীয় লোকৰ প্ৰধান আহাৰ ৰুটি। উত্তৰ, দক্ষিণ আৰু পশ্চিম ভাৰতৰ উচ্চ হিন্দুৰ মাজত মাছ-মাংস নচলে। কিন্তু পূব ভাৰতৰ সকলো লোকেই মাছ-মাংস খায়। পূব ভাৰতৰ মতা মানুহে পোন্ধ মাৰি চুৰিয়া পিন্ধে, কিন্তু দক্ষিণ ভাৰতীয় লোকে পোন্ধ নামাৰি লুঙীৰ দৰে চুৰিয়া পিন্ধে। উত্তৰ ভাৰতত পায়জামাৰ আদৰ বেছি। অৱশ্যে বৰ্তমানে শিক্ষিত সমাজত লংপেণ্টৰ প্ৰচলনেই অধিক। ভাৰতীয় তিৰোতাৰ প্ৰধান সাজ শাৰী যদিও অসমীয়া তিৰোতাই মেখেলা-চাদৰ আৰু উত্তৰ ভাৰতৰ তিৰোতাসকলে সাধাৰণতে চুড়িদাৰ, পায়জমা পৰিধান কৰে।

ভাৰতবৰ্ষত বাস কৰা লোকসকল হিন্দু, বৌদ্ধ, জৈন, শিখ, ইছলাম, খ্ৰীষ্টান আদি বিভিন্ন ধৰ্মাৱলম্বী। ধৰ্মৰ এই বিচিত্ৰতাই ভাৰতীয় মানুহৰ আচাৰ-অনুষ্ঠান আদিতো বৈচিত্ৰ্যৰ সৃষ্টি কৰিছে। তদুপৰি অঞ্চলবিশেষে মানুহৰ সামাজিক ৰীতি-নীতি, খাদ্য, সাজ-পাৰ আদিতো বৈশিষ্ট্য আনিছে।

ভাৰতবাসীৰ ভাষাৰ বৈচিত্ৰ্যও মন কৰিবলগীয়া। পৃথিৱীৰ দ্বিতীয় জনাকীৰ্ণ দেশ ভাৰতবৰ্ষত অসমীয়া, বঙলা, হিন্দী, উৰিয়া, তামিল, তেলেগু আদি পোন্ধৰটা আঞ্চলিক ভাষা আৰু কেইবাশ উপভাষা চলে। ভাষা বা অঞ্চল অনুসৰি ভাৰতীয়সকলৰ সুকীয়া সুকীয়া বৈশিষ্ট্যও আছে। বিভিন্ন ভৌগোলিক পৰিৱেশ, জাতি-ধৰ্ম, ভাষা-সংস্কৃতিৰে ভৰা ভাৰতবৰ্ষক বাৰেবৰণীয়া ফুলৰ এখনি মনোৰম ফুলনি বুলিব পাৰি।

ভাৰতৰ এনেবোৰ বৈচিত্ৰ্যৰ কথা ভাবিলে স্বাভাৱিকতে মনত এটি প্ৰশ্নৰ উদয় হয়। ইমানবোৰ আঞ্চলিক, ভাষিক, ধৰ্মীয় বা সাংস্কৃতিক পাৰ্থক্য সত্ত্বেও হাজাৰ হাজাৰ বছৰ ধৰি পৃথিৱীৰ এই বিৰাট ভূভাগৰ লোকসকল কেনেকৈ বাৰু এক ভাৰতীয় হৈ আছে? অৱশ্যে ৰাজনৈতিক শক্তি লাভ আৰু ধৰ্মীয় কাৰণ হেতু ভাৰতবৰ্ষৰ দুটা অঞ্চলৰ লোক, ভাৰতবৰ্ষৰ পৰা ফাটি গৈ স্বাধীন ৰাষ্ট্ৰ হিচাপে থাকিল যদিও প্ৰাচীন ভাৰতৰ একতা— উদাৰতাৰ সুৰ আজিও একেদৰেই ধ্বনিত হৈ আছে। ইয়াৰ প্ৰধান কাৰণসমূহ থূলমূলভাৱে ফঁহিয়াই চাব পাৰি।

পৰ্বত-পাহাৰ, নৈ-সাগৰ, সমভূমি-মালভূমি আৰু জলবায়ুৰ বৈশিষ্ট্য থকা সত্ত্বেও ভাৰতবৰ্ষৰ ৰত্নগৰ্ভা মনোৰমা প্ৰকৃতিয়ে যুগ যুগ ধৰি যিসকল বিদেশীক আকৰ্ষণ কৰি আনিছে, তেওঁলোকে অৰ্থনৈতিক কাৰণত নিজৰ দেশক পাহৰি ভাৰতবৰ্ষকেই আপোন দেশ বুলি সাবটি লৈছে। দ্বিতীয়তে ভাৰতবৰ্ষ ঋষি-মুনিৰ দেশ, তপস্বী-সাধকৰ দেশ। এই দেশতেই ব্যাস, বাল্মীকি, বশিষ্ঠ, বিশ্বামিত্ৰ আদি ত্ৰিকালজ্ঞ ঋষিসকলৰ জন্ম হৈছিল। এই দেশতেই ভগৱান বুদ্ধ, মহাবীৰ, শংকৰাচাৰ্য, ৰামানুজ, ৰামানন্দ, কবীৰ, নানক, শংকৰদেৱ আদি মহাপুৰুষসকলে ত্যাগৰ মন্ত্ৰ, উদাৰতাৰ বাণী আৰু আধ্যাত্মিকতাৰ আদৰ্শ প্ৰচাৰ কৰি গৈছে, আৰু সেইবোৰৰ দ্বাৰা অনুপ্ৰাণিত হৈ ভাৰতবাসীয়ে ভাষা, ধৰ্ম আৰু আঞ্চলিক পাৰ্থক্য পাহৰি আপোন ভাই-ভনীৰ দৰে মিলিজুলি থাকিবলৈ লৈছে।

তৃতীয়তে, যিবোৰে বিভিন্ন দিশত ভাৰতৰ বৈচিত্ৰ্য আনিছে, সেইবোৰেই আকৌ স্থান বিশেষে ঐক্যৰ সেতু নিৰ্মাণ কৰি দিছে, যেন ই বহুৱন্তী সূতাৰে গঁথা এখনি ফুলাম দলিচাহে। উদাহৰণ স্বৰূপে অসমত থকা হিন্দু, মুছলমান, শিখ, খ্ৰীষ্টিয়ান আদি লোকসকলে ধৰ্মীয় দিশত বিভিন্ন আদৰ্শ পোষণ কৰে; কিন্তু তেওঁলোকৰ মাতৃভাষা অসমীয়াই তেওঁলোকক এক অসমীয়া জাতিৰূপে বান্ধি ৰাখিছে। আনহাতে অসমীয়া হিন্দু এজনৰ ভাষা আৰু আচাৰ-নীতি দক্ষিণ ভাৰতৰ হিন্দু এজনৰ ভাষা আৰু আচাৰ-নীতিৰ মাজত বিভিন্নতা থাকিলেও ধৰ্মীয় বান্ধোনে দুয়োজনকে এক কৰি ৰাখিছে। অন্যান্য ধৰ্মাৱলম্বী লোকৰ ক্ষেত্ৰতো একে কথাকেই ক'ব পাৰি। সেইকাৰণে যেতিয়া এজন ধৰ্মপ্ৰাণ অসমীয়া ব্যক্তিয়ে অসমৰ বাহিৰৰ কোনো ধৰ্মানুষ্ঠানত যোগ দিয়ে, তেতিয়া তেওঁৰ মনলৈ এনে ভাব অহাটোৱেই স্বাভাৱিক যে ভাষাৰ বিভিন্নতা সত্ত্বেও ধৰ্মানুষ্ঠানত যোগ দিয়া অন্যান্য ব্যক্তি আৰু তেওঁৰ মাজত যেন ভালেখিনি মিল আছে।

চতুৰ্থতে, ভাষাৰ বিভিন্নতা থকা সত্ত্বেও আৰু বিভিন্ন ভাৰতীয় ভাষাত অগণন গ্ৰন্থ ৰচিত হৈছে যদিও সেইবোৰৰ মাজত ভাব-চিন্তাধাৰাৰ ঐক্য লক্ষ্য ৰাখিব পাৰি। বেদ-উপনিষদ, গীতা-ভাগৱত, ৰামায়ণ, মহাভাৰত আদি গ্ৰন্থয়ো প্ৰাচীন কালৰে পৰা ভাৰতবাসীৰ চিন্তাধাৰা আৰু আদৰ্শৰ ক্ষেত্ৰত ঐক্যভাৱ গঢ়াত সহায়ক হৈছে। প্ৰাচীন যুগত সংস্কৃত ভাষাই এই ঐক্য সাধনত বিশেষ বৰঙণি যোগাইছিল। উত্তৰ দক্ষিণৰ ঐক্য আৰু সম্প্ৰীতি প্ৰতিষ্ঠাতো সংস্কৃত ভাষাত ৰচিত গ্ৰন্থসমূহেও অনেক সহায় কৰি আহিছে।

পঞ্চমতে, ঐক্য স্থাপনৰ ক্ষেত্ৰত সুকুমাৰ কলা আৰু সংস্কৃতিৰ বৰঙণিও উলাই কৰিব নোৱাৰি। সংগীত, চিত্ৰকলা, ভাস্কৰ্য্য, স্থাপত্য আদিয়েই হ'ল সুকুমাৰ কলা। ভাৰতীয় বিভিন্ন সংগীত, চিত্ৰকলা, স্থাপত্য-ভাস্কৰ্য্য আদিয়ে প্ৰাচীন কালৰে পৰা ভাৰতবাসীক একতাৰ এনাজৰীৰে বান্ধি ৰাখিছে। ভাৰতবৰ্ষত অনুষ্ঠিত কিছুমান উৎসৱ-পাৰ্বণেও ভাৰতবাসীক ঐক্যবদ্ধভাৱে ৰখাত সহায় কৰিছে। পোন্ধৰ আগষ্ট, গণতন্ত্ৰ দিৱস, হিন্দুৰ জন্মাষ্টমী, শিৱৰাত্ৰি, দেৱালী, হোলি আদি আৰু অন্য ধৰ্মৰ ধৰ্মীয় উৎসৱৰ কথা এই প্ৰসংগত উল্লেখ কৰিব পাৰি।

ভাৰতীয় সংস্কৃতি এক সমন্বয়ৰ বস্তু। যুগে যুগে স্বকীয় সংস্কৃতি লৈ বিভিন্ন জাতি-উপজাতি ভাৰতবৰ্ষলৈ আহিছে কিন্তু কোনেও কেৱল নিজৰটোকে ধৰি ৰাখিব পৰা নাই। পূৰ্বৰে পৰা ভাৰতবৰ্ষত চলি থকা বিৰাট সাংস্কৃতিক প্ৰবাহত তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি মিলি গ'ল, সমন্বয় সাধন হ'ল।

সামৰণিত ক'ব পাৰি যে ভাষাগত, ধৰ্মগত বা অঞ্চলগত পাৰ্থক্য থকা সত্বেও ভাৰতীয় লোকৰ মাজত এটি সামূহিক মিল আছে, সেয়ে হ'ল সাংস্কৃতিক মিল। এই মিলৰ কাৰণেই এজন ভাৰতীয় মুছলমান বা খ্ৰীষ্টান, মক্কাত বা জেৰুজালেমত থাকিলেও তেওঁৰ প্ৰথম পৰিচয় হ'ব ভাৰতীয়হে। কাৰণ তেওঁৰ গাত ভাৰতীয় সংস্কৃতিৰ চাপ বিদ্যমান।

ভাৰতবৰ্ষক যদি ভাৰতমাতা বোলা হয়, তেন্তে ভাৰতৰ বৈচিত্ৰ্যবোৰ হ'ল— সেই মাতাৰ বিভিন্ন অংগ-প্ৰত্যংগ আৰু ভাৰতৰ ঐক্য হ'ল ভাৰতমাতাৰ অবিনাশী আত্মা।

লেখক-পৰিচয় :

নলবাৰীৰ অন্তৰ্গত পিপলিবাৰী গাঁৱত ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ জন্ম হয়। কটন কলেজৰ অসমীয়া বিভাগত অধ্যাপনা কৰি থকা কালতেই ১৯৯২ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ১৮ জানুৱাৰীত তেওঁৰ মৃত্যু হয়। তেওঁ অসম সাহিত্য সভা, অসম জনকৃষ্টি সমাজ আদি সাহিত্য আৰু সংস্কৃতি বিষয়ক অনুষ্ঠানৰ লগত বিশেষভাৱে জড়িত আছিল। ড° শৰ্মাই একুৰিৰো অধিক গ্ৰন্থ ৰচনা তথা সম্পাদনা কৰি থৈ গৈছে। 'অসমীয়া সাহিত্যৰ দৃষ্টিপাত', 'অসমীয়া সাহিত্যৰ বেঙনি', 'সাহিত্য বিচিত্ৰা', 'সাহিত্যৰ জেউতি', 'কাবেৰীৰ পাৰে পাৰে', 'স্মৃতিৰ পলাশ', 'সেই মালাধাৰি', 'ৰাখি বন্ধন', 'সন্ধ্যাৰাগ', 'জীৱনী সৌৰভ' আদি তেওঁ ৰচনা কৰা পুথি। 'অসমীয়া লোকগীতি সঞ্চয়ন', 'কামৰূপী লোকগীত-সংগ্ৰহ' আৰু 'কিংবদন্তিৰ সাধু', তেওঁৰ উল্লেখযোগ্য সংকলন। তেওঁ গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অধীনত গৱেষণা কৰি পি. এইচ. ডি. লাভ কৰে।

পাঠবোধ :

এই পাঠটিৰ মাজেৰে লেখকে ভাৰতবৰ্ষৰ নিচিনা এখন বিশাল দেশৰ সাংস্কৃতিক সমন্বয়ৰ বিষয়ে এক সময়োপযোগী আৰু অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ ব্যাখ্যা আগবঢ়াইছে। বিভিন্ন ভাষা-ভাষী, ধৰ্মাৱলম্বী মানুহ বসবাস কৰা সত্বেও সকলোৰে মাজত এক সামূহিক মিল আছে। সেয়া হৈছে আমি সকলো এক ভাৰতীয়। লেখকে ভাৰতীয়সকলৰ মাজত বিৰাজমান ভাষিক-সাংস্কৃতিক সমন্বয়ৰ অনেক উদাহৰণ দাঙি ধৰিছে।

শব্দাৰ্থ আৰু টোকা :

অগণন	:	অলেখ।
অবাৰিত	:	বাধা নোহোৱা, মুকলি।
অবিনাশী	:	যাৰ বিনাশ নাই, যাৰ ধ্বংস নাই।

আত্মা	:	সৰ্বব্যাপী চৈতন্য। প্ৰাণ; জীৱজগতৰ প্ৰাণস্বৰূপ।
আৱহমান	:	চিৰকাল চলি থকা।
উলাই	:	তুচ্ছ, উলংঘা।
গোষ্ঠী	:	বংশ, জাতি, দল, সমুদায়।
জনাকীৰ্ণ	:	মানুহেৰে ভৰা।
ত্ৰিকালজ্ঞ	:	ত্ৰিকাল অৰ্থাৎ অতীত, বৰ্তমান আৰু ভৱিষ্যত কালৰ বিষয়ে যিসকলে জানে।
তাণ্ডৱ নৃত্য	:	উদ্ধত নৃত্য; পৌৰুষ-পূৰ্ণ নৃত্য বিশেষ।
দৰ্শন	:	দৃষ্টি, জ্ঞান, তত্ত্ব, তত্ত্বজ্ঞান। দৰ্শনত জাগ্ৰত জীৱন, জগত আৰু ঈশ্বৰ সম্বন্ধীয় আলোচনা থাকে।
দুটা অঞ্চলৰ লোক	:	পশ্চিম পাকিস্তান আৰু বাংলাদেশ।
প্ৰাগৈতিহাসিক	:	যি যুগৰ বিষয়ে ইতিহাসে আমাক বিশেষ সমল দিব নোৱাৰে; বুৰঞ্জীয়ে ঢুকি নোপোৱা যুগ।
বিস্তীৰ্ণ	:	বিশাল, বিপুল, বহল।
ভাস্কৰ্য্য	:	শিল, ধাতু আদিৰে মূৰ্তি সজা বিদ্যা।
সংগীত	:	গীত, বাদ্য আৰু নৃত্যৰ সমলয়ক সংগীত বোলে।
সমন্বয়	:	সংযোগ, মিলন।
সম্প্ৰীতি	:	প্ৰীতি, পাৰস্পৰিক মিলা-প্ৰীতি।
সুউচ্চ	:	অতি ওখ।
সুকুমাৰ কলা	:	কবিতা, সংগীত, চিত্ৰবিদ্যা, স্থাপত্য আৰু ভাস্কৰ্য্য— এই পাঁচবিধক সুকুমাৰ কলা বোলে।
উপনিষদ	:	বৈদিক সাহিত্যৰ শেহতীয়া ধৰ্মগ্ৰন্থ। গুৰু-শিষ্যৰ কথোপকথনৰ যোগেদি ইয়াত ঈশ্বৰৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে। ইয়াক বেদান্তও বোলা হয়। ই বেদৰ ঘাই ভাগ। এই ভাগত পৰমেশ্বৰৰ বিষয়ে বাদানুবাদ আছে।
কবীৰ	:	কবীৰ (১৫ শতিকা) ৰামানন্দৰ শিষ্য। এগৰাকী ধৰ্ম প্ৰচাৰক। কবীৰৰ দোহাবোৰ গভীৰ ভাৱপূৰ্ণ।
গীতা	:	ই বেদব্যাস প্ৰণিত এখন হিন্দু ধৰ্মপুথি। ইয়াত শ্ৰীকৃষ্ণই অৰ্জুনক কৰ্ম, যোগ, জ্ঞান, ভক্তি আদিৰ বিষয়ে দিয়া হিত উপদেশ আছে। ই এখন দাৰ্শনিক গ্ৰন্থ।
চৈতন্যদেৱ	:	বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰক। নবদ্বীপত চৈতন্যদেৱ(১৪৮৬-১৫৩৩)-ৰ জন্ম হৈছিল।

জেৰুজালেম : প্ৰাচীন পেলেষ্টাইনৰ অন্তৰ্গত এখন নগৰ। ইয়াত খ্ৰীষ্টধৰ্ম প্ৰৱৰ্তক যীচুৰ জন্ম হৈছিল।

নানক : নানক (১৪৬০-১৫৩১) শিখধৰ্মৰ প্ৰৱৰ্তক। লাহোৰৰ ওচৰত নানকান গাঁৱত তেওঁৰ জন্ম হৈছিল। তেওঁৰ দ্বাৰা প্ৰৱৰ্তিত ধৰ্মই শিখ ধৰ্ম।

বশিষ্ঠ : ব্ৰহ্মাৰ মানসপুত্ৰ আৰু মন্ত্ৰদ্ৰষ্টা ঋষি। সূৰ্যবংশৰ ৰজাসকলৰ কুল পুৰোহিত। গুৱাহাটী নগৰৰ দক্ষিণফালে পৰ্বতৰ কাণত থকা এখন তীৰ্থস্থান, ইয়াত বশিষ্ঠই আশ্ৰম কৰি আছিল।

বাল্মীকি : আদিকাব্য ৰামায়ণ ৰচয়িতা মহৰ্ষি। আদিকবি। তমসা নদীৰ পাৰত বাল্মীকিৰ আশ্ৰম আছিল।

বিশ্বামিত্ৰ : চন্দ্ৰবংশীয় গাধিৰজাৰ পুত্ৰ, এজনা ঋষি, এওঁ মন্ত্ৰদ্ৰষ্টা আছিল। এওঁ তপস্যাৰ বলেৰে ক্ষত্ৰিয় কুলৰ পৰা ব্ৰাহ্মণত্ব লাভ কৰে। এওঁ ৰাজৰ্ষি হৈছিল।

বুদ্ধ : বৌদ্ধ ধৰ্মৰ প্ৰৱৰ্তক। বুদ্ধদেৱৰ আচল নাম সিদ্ধাৰ্থ, গৌতম আৰু শাক্যসিংহ। তেওঁৰ পিতাকৰ নাম শুদ্ধোধন আৰু মাকৰ নাম মায়াদেৱী। বুদ্ধগয়াৰ বোধিবৃক্ষৰ তলত তেওঁ পৰম জ্ঞান লাভ কৰে। তেতিয়াৰ পৰা সিদ্ধাৰ্থৰ নাম হয় বুদ্ধ। বুদ্ধ শব্দৰ অৰ্থ জ্ঞানী। বুদ্ধদেৱে বৌদ্ধধৰ্ম প্ৰৱৰ্তন কৰিছিল। বুদ্ধক বিষ্ণুৰ নৱম অৱতাৰ বুলি ধৰা হয়।

বেদ : বেদ সনাতন ধৰ্মৰ প্ৰধান গ্ৰন্থ। বেদ চাৰিখন— ঋক, যজু, সাম আৰু অথৰ্ব।

ব্যাস : মহাভাৰত আৰু অষ্টাদশ পুৰাণ প্ৰণেতা বুলি খ্যাত আৰু বেদ বিভাগ-কৰ্তা এগৰাকী ঋষি।

ভাগৱত : ওঠৰখন পুৰাণৰ ভিতৰত ভাগৱত পুৰাণ অন্যতম। এই নামেৰে দুখন পুৰাণ আছে- এখন শ্ৰীমদ্ভাগৱত আৰু আনখন দেৱী ভাগৱত।

মক্কা : আৰৱ দেশৰ ৰাজধানী আছিল। প্ৰাচীন চহৰ। ইছলাম ধৰ্মৰ প্ৰৱৰ্তক হজৰত মহম্মদৰ জন্ম স্থান।

মহাবীৰ : জৈন ধৰ্মৰ প্ৰৱৰ্তক। তেওঁৰ প্ৰকৃত নাম বৰ্দ্ধমান। উত্তৰ বিহাৰৰ বৈশালী নগৰৰ ওচৰত বৰ্ধমানৰ জন্ম হৈছিল। প্ৰায় ত্ৰিশ বছৰৰ গাৰ্হস্থ্য জীৱন যাপন কৰি থাকোঁতে সংসাৰ ত্যাগ কৰে। অৱশেষত তেওঁ জিন (ৰিপুজয়ী) আৰু নিগ্ৰন্থ (সংসাৰ বন্ধন বিমুক্ত) ৰূপে পৰিচিত হয়। এই সময়তে বৰ্দ্ধমানে মহাবীৰ নাম লাভ কৰে।

ৰামানন্দ	:	এগৰাকী বিখ্যাত ধৰ্ম প্ৰচাৰক আৰু কবি। ৰামানন্দৰ শিষ্য কবীৰ।
ৰামানুজ	:	বিখ্যাত দাৰ্শনিক পণ্ডিত। একাদশ শতিকাৰ দাক্ষিণাত্যৰ কোল ৰাজ্যত (বৰ্তমান কৰ্ণাটক ৰাজ্যত) ৰামানুজৰ জন্ম হৈছিল।
ৰামায়ণ	:	কবি বাল্মীকিৰ দ্বাৰা সংস্কৃতত ৰচিত আদি মহাকাব্য। ইয়াত ৰামচন্দ্ৰৰ জন্ম আৰু কাৰ্যবিলাক বাল্মীকিয়ে বৰ্ণনা কৰিছে। প্ৰাক বৈষ্ণৱ যুগৰ কবি মাধৱ কন্দলীয়ে সংস্কৃতৰ পৰা অসমীয়ালৈ অনুবাদ কৰে।
শক	:	যাযাবৰ জাতি বিশেষ। পোনতে অক্ষুনদীৰ পাৰত এওঁলোকে বাস কৰিছিল। পাছত এই জাতিয়ে যাযাবৰী অভ্যাস এৰি গৃহস্থ বৃত্তি গ্ৰহণ কৰে। এই জাতিটো পাঁচোটা শাখাত বিভক্ত হৈ পৰে। তাৰ ভিতৰত কুশান বংশই শ্ৰেষ্ঠ। কুশান বংশৰ শ্ৰেষ্ঠ ৰজা আছিল কনিষ্ক।
শংকৰাচাৰ্য	:	শংকৰাচাৰ্য্য (৭৮৮-৮২০) জগত প্ৰসিদ্ধ দাৰ্শনিক পণ্ডিত। বৰ্তমান কেৰেলা ৰাজ্যৰ কলাদিত এওঁৰ জন্ম। বেদান্ত দৰ্শন বা অদ্বৈতবাদী দৰ্শনৰ প্ৰচাৰক। গীতা, উপনিষদ, বেদান্তৰ টীকা আৰু 'মোহমুগ্ধ' আদি ৰচনা কৰা বিখ্যাত প্ৰাচীন পণ্ডিত।
স্থাপত্য	:	স্থাপন কৰা বিদ্যা অৰ্থাৎ ঘৰ আদি নিৰ্মাণৰ কলা-কৌশল। গৃহনিৰ্মাণ বিদ্যা।

প্ৰশ্নাৱলী

ভাব-বিষয়ক :

১। অতি চমু উত্তৰ দিয়া :

(ক) প্ৰাগৈতিহাসিক যুগত যিসকল ভাৰতীয় লোক পৰ্বতৰ গুহা বা গহ্বৰ ধোন্দত বাস কৰিছিল তেওঁলোকক কি বোলা হৈছিল?

(খ) বুদ্ধদেৱৰ আচল নাম কি?

(গ) মহাভাৰত আৰু অষ্টাদশ পুৰাণ প্ৰণেতা কোন?

(ঘ) কুশান বংশৰ শ্ৰেষ্ঠ ৰজাজনৰ নাম কি?

(ঙ) জৈন ধৰ্মৰ প্ৰৱৰ্তক কোন?

২। কি কি বিষয়ত ভাৰতবৰ্ষৰ বিচিত্ৰতা লক্ষ্য কৰিব পাৰি পাঠৰ সহায়ত লিখা।

৩। ভাৰতবৰ্ষৰ ভৌগোলিক অৱস্থান কি কাৰণে বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ বুলি কোৱা হৈছে লিখা।

৪। আৰ্যসকল ভাৰতলৈ অহাৰ পাছত পৃথিৱীৰ বিভিন্ন ঠাইৰ পৰা ইয়ালৈ অহা মানুহৰ সোঁতৰ বিষয়ে চমুকৈ বৰ্ণনা কৰা।

৫। ভাৰতৰ বিভিন্ন অঞ্চলৰ মানুহৰ মাজত থকা খাদ্য প্ৰকৰণৰ বিষয়ে লিখা।

৬। ভাৰতৰ বিভিন্ন ঠাইৰ মানুহৰ সাজ-পাৰৰ বিষয়ে পাঠত উল্লেখ থকাৰ দৰে চমুকৈ বৰ্ণনা কৰা।

৭। আৰ্য্যসকলৰ পাছত ভাৰতবৰ্ষলৈ অহা দুটা বিদেশী জাতিৰ পৰিচয় দিয়া।

৮। "যিবোৰে বিভিন্ন দিশত ভাৰতৰ বৈচিত্ৰ্য আনিছে সেইবোৰেই আকৌ স্থান বিশেষে ঐক্যৰ সেতু নিৰ্মাণ কৰি দিছে।" — এই কথাষাৰৰ মাজেদি কি বুজাবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে চমুকৈ লিখা।

৯। "ঐক্য স্থাপনৰ ক্ষেত্ৰত সুকুমাৰ কলা আৰু সংস্কৃতিৰ বৰঙণিও উলাই কৰিব নোৱাৰি।' — এই কথাষাৰৰ যুক্তিযুক্ততা চমুকৈ বিশ্লেষণ কৰা।

১০।"ভাৰতীয় সংস্কৃতি এক সমন্বয়ৰ বস্তু।" — তাৎপৰ্য ব্যাখ্যা কৰা।

১১।চমু উত্তৰ লিখা ঃ

(ক) কোনবোৰ লোক মংগোলীয় গোষ্ঠীৰ।

(খ) সুকুমাৰ কলা কোনবিলাক?

(গ) কি কি গ্ৰন্থই প্ৰাচীন কালৰেপৰাই ভাৰতবাসীৰ চিন্তাধাৰা আৰু আদৰ্শৰ ক্ষেত্ৰত ঐক্যভাব গঢ়াত সহায় কৰিছে?

১২।কি কি পাৰ্থক্য থকা সত্বেও ভাৰতীয় লোকসকলৰ মাজত এটি সামূহিক মিল আছে?

১৩।উত্তৰ ভাৰতৰ তিৰোতাসকলে সাধাৰণতে কেনে ধৰণৰ পোছাক পৰিধান কৰে তাৰ এটি বৰ্ণনা দিয়া।

১৪।চমুটোকা লিখা ঃ

(ক) সুকুমাৰ কলা (খ) সংগীত (গ) কুশান

(ঘ) ব্যাস (ঙ) মক্কা (চ) বশিষ্ঠ।

১৫। "ভাৰতবৰ্ষ এখন অতি সুসভ্য ঐতিহ্যপূৰ্ণ দেশ।"

— কথাষাৰ বহলাই লিখা।

১৬।তোমাৰ দৈনন্দিন খাদ্যসম্ভাৰত বাহিৰৰ কোন কোন মানৱজাতিৰ খাদ্যাভ্যাস পোৱা যায় চমুকৈ লিখা।

ভাষা বিষয়ক :

১৭।তলৰ শব্দবোৰৰ সন্ধি ভাঙা :

অনুষ্ঠান; জনাকীৰ্ণ; স্বাধীন; জন্মাষ্টমী

১৮।তলৰ শব্দবোৰৰ প্ৰত্যয় নিৰ্ণয় কৰা :

শাৰীৰিক; সামাজিক; সুকীয়া; ভৌগোলিক; ফুলনি; ভাৰতীয়; ফুলাম; অৱিনাশী; বাল্মীকি।

১৯।প্ৰত্যেকৰে এটা বা দুটাকৈ সমাৰ্থক শব্দ লিখা :

হেতু; পৃথিৱী; গ্ৰন্থ; মাতা।

২০।বিপৰীত শব্দ লিখা।

পাৰ্থক্য; ত্যাগ; বৈচিত্ৰ্য; প্ৰাচীন।

●●●